

מוטב יחדיו

מודל בית הספר כעוגן קהילתי

ענת פנסו | שמואל ילמה | מירי סנדרוביץ' | יעל בן-נון
פיתוח ידע ועריכה מקצועית | דניאל קרני

פתח דבר

מזה שנים רבות, תפיסות ושיטות התערבות מקצועיות בבתי הספר הם חלק בלתי נפרד מעבודת אשלים. בחמש עשרה השנים האחרונות, פותחו באשלים תכניות משמעותיות בעבודה חינוכית עם צוותים מקצועיים, עם ילדים במצבי סיכון בבית הספר ועם הוריהם. מודל בית הספר כעוגן קהילתי הוא אבן דרך נוספת בפסיפס הזה.

בשונה משאר התכניות והמודלים שפותחו באשלים ונתנו מענים ושירותים מנקודת מבט חינוכית או זו של בית הספר (school based approach), מודל בית הספר כעוגן קהילתי מתאפיין בגישה קהילתית מעצימה, הבונה גשר בין הקהילה לבית הספר במרחב הגיאוגרפי השכונתי (community based approach). שוני זה מבליט את ייחודיות המודל, את עוצמתו המקצועית ואת הצלחתו בשטח.

מוטב יחדיו.

מסמך זה הוא פרי הרקע הניסיון והידע המקצועיים שהצטברו ב'מוטב יחדיו' במהלך פיתוח והפעלה של מודל 'בית הספר כעוגן קהילתי' בשנתיים האחרונות. המסמך מתאר את המודל ומאגד בתוכו את מירב התובנות והדוגמאות ליישומו אשר מסתמנות מתהליך היישום הראשוני. המסמך מיועד למגוון רחב של אנשי מקצוע. מטרתו העקרית היא לחשוף את הידע היישומי שצמח והצטבר בתכנית ולהנגיש את עקרונות המודל ואת תפיסתו הקהילתית לשותפינו לעשייה בממשלה, בשלטון המקומי ובעמותות.

קריאה מהנה,

שמואל ילמה,

ראש היחידה הבין-תחומית, ג'וינט ישראל אשלים.

תוכן עניינים

2 פתח דבר

5 רקע

5 עלייתו של רעיון בית הספר הקהילתי

6 ההקשר הישראלי

9 מודל

9 בית הספר כעוגן קהילתי במסגרת 'מוטב יחדיו'

11 שלושת המנופים

13 דוגמאות ליישום המודל

13 בית הספר גבים, באר שבע

15 בית הספר תיכון ע"ש רבין

17 לקריאה נוספת

עלייתו של רעיון בית הספר הקהילתי

רעיון בתי הספר הקהילתיים התגבש לראשונה בשנות העשרים למאה הקודמת בארצות הברית. אבי רעיון בית הספר הקהילתי, היה ג'ון דואי¹ (Dewey), איש חינוך אשר פעל ליצירת חיבורים בין החברה לחינוך מתוך האמונה שמה שמאפיין את החברה ומתקיים בתוכה, מוכרח להיות חלק מהדיון החינוכי. בהמשך לכך, ראה דואי את בית הספר כזירה טבעית ואוניברסלית המסוגלת להעלות את הרלוונטיות של התכנים הלימודיים ולאזן בין שני עולמות מקבילים אלה (לבנדה, 2009).

על בסיס תפיסתו של דואי ובהמשך לעבודתם של אייכנברגר (Eichenberger), מנלי² (Manley), מלסקה (Maleska) ודרייפוס³ (Dreyfoos), התגבשו לאורך המאה ה-20 שלושה עקרונות יסוד לפעילותם של רוב בתי הספר הקהילתיים מסביב לעולם (Marlow, 2004):

- **בית הספר פותח את שעריו לקהילה** – לפני הלימודים בבוקר, במהלכם, ואחרי שהם מסתיימים בשעות אחר הצהרים (או בסופי שבוע, חגים וחופשות).
- **בית הספר מתאים תכניות לימודים לצרכים מקומיים** – על מנת להגביר את העניין בלמידה ולהרחיב את האופקים של התלמידים. עקרון זה הינו מנוע צמיחה חינוכי של התלמידים ומשמש מכשיר להעלאת חוסנם הקהילתי;
- **בית הספר משלב ילדים ובני נוער עם מוגבלות והוריהם** – על מנת לסייע להם להתמודד עם בעיות וקשיים בעולם החינוך. עקרון זה הוביל לכך שבתי ספר קהילתיים רבים התמקמו דווקא בשכונות בעלות מאפיינים חברתיים-כלכליים נמוכים.

סוף שנות השמונים של המאה הקודמת, הביאו עמם מושג מקצועי חדש שאפיין את השיח החינוכי בארצות הברית. במקביל לרעיון של בתי הספר הקהילתיים, התגבשה תפיסת עולם העוסקת בחינוך קהילתי כ"תהליך המשיג איזון ושימוש בכל הכוחות המוסדיים לחינוכם של כל האנשים בקהילה" (פרידמן, 1990). גישה זאת, שמה דגש ייחודי על הצורך לשלב בין מערכות

¹ להרחבה על ג'ון דואי, ר' קישור לאתר http://en.wikipedia.org/wiki/John_Dewey **ויקופדיה**:

² להרחבה על פעילותו של פרנק מנלי, ר' את הכתבה המופיעה באתר האינטרנט של [אוניברסיטת קטרינג](http://www.aonibersit.com).

³ להרחבה על תרומתו של ג'ון דרייפוס לנושא, ר' ראיון בערוץ [youtube](http://youtu.be/w4CZwkNPIWM): <http://youtu.be/w4CZwkNPIWM>.

החינוך הפורמליות לאלו הנושאות אופי לא פורמלי. על פי תפיסת החינוך הקהילתי, צורך זה חיוני לחיבור בין התושבים ומערכת החינוך המקומית, ותורם רבות לרווחתם ולאיכות חייהם (Mc Connell, 2002).

מאז שנות ה-90, הולכת ומתעצמת פרדיגמה חדשה הרואה את בית הספר כעוגן קהילתי (community hub) המארח תחת קורת גג אחת שירותי קהילה מקומיים רלוונטיים (Campbell, Allen, Aekta Shah, Sullender & Lazove, 2009). פרדיגמה זו הפכה בתי ספר רבים בארצות הברית ל-one stop shop קהילתי בו ניתנים, מעבר למענים החינוכיים, גם שירותים קהילתיים מעולמות ההעשרה, הרווחה, הבריאות ועוד⁴ (Pawlas, 2005).

גישת ה-community hub שואבת את כוחה מממצאים אמפיריים המראים כי חלק ניכר מלמידה מיטבית ומשמעותית עשוי להתקיים דווקא בפעילויות פנאי מובנות ומתוכננות, המתקיימות בשעות אחר הצהריים במקומות ובמרחבים המעודדים סקרנות והנאה (Deschenes & Malone, 2011). על פי תפיסה זו, הלמידה במרחבים אלה אינה בהכרח פרונטאלית קלאסית, אלא יותר התנסותית ומעשירה והיא נועדה להקנות מיומנויות וכישורי חיים להמשך. הלמידה לעולם אינה פוסקת: היא ממשיכה ואף מתעצמת בחופשות, בשבתות ובחגים, כאשר למשפחה, לבית הספר ולקהילה יש תפקיד מרכזי בכך (Lopez & Caspe, 2014).

ההקשר הישראלי

הרעיון של בית ספר קהילתי לא פסח גם על ישראל, שכן מאז ומעולם, הוא זוכה להתייחסות רבה במערכת החינוך בארץ. פרידמן (2010), המתאר את התפתחות החינוך הקהילתי בישראל, ממקם את צעדיו המעשיים הראשוניים של בית הספר הקהילתי בארץ בראשיתה של הרפורמה בחינוך בסוף שנות ה-70 ובהמשכו גם בפיתוח ומיסוד של "בית הספר הקהילתי" במהלך שנות ה-80.

בדומה למדינות רבות אחרות בעולם, רעיון החינוך הקהילתי בישראל צמח על רקע מגמת היחלשות של הקשר בין החינוך והקהילה בכלל והלך והתגבש בפרט לאור מיעוט באינטראקציה

---

⁴ דוגמא לכך ניתן ראות למשל בתכנית Harlem Children Zone Inc שפיתחה בתוך מרחב שכונתי בתי ספר ציבוריים שהפכו למרכזים קהילתיים המציעים שירותים ופעילויות עד שעות הלילה, בסופי שבוע ובחופשות קיץ. לתוך בתי הספר הובא טווח רחב של שירותים. התפיסה שעמדה בבסיס זה הייתה, שכדי שהילדים יצליחו, המשפחות שלהם צריכות להצליח. וכדי שהמשפחות יצליחו, הקהילה צריכה להצליח.

בין מודל הבית הספר המסורתי, לבין הורי התלמידים הלומדים בו. למגמת השחיקה ביחסים בין בית הספר והקהילה, ארבעה ביטויים מרכזיים (ברזילי ואחרים, 2003):

- **הביטוי הפיזי** – כלל מתקניו של בית הספר, כולל החצר ומבנהו המרכזי, סגורים בפני התושבים ובני הקהילה שאינם תלמידים
- **הביטוי האופרטיבי** – בית הספר אינו פעיל בשעות אחר הצהריים, ונוהג להיות סגור בימים שאינם ימי לימודים
- **הביטוי התפיסתי** – המשוואה החינוכית לפיה פועל בית הספר היא שרק התלמידים לומדים ורק המורים מלמדים
- **הביטוי התכליתי** – המטרה העיקרית של בית הספר היא לשפר את ההישגים הלימודיים של תלמידיו

גורם נוסף שתורם להבשלת הרעיון של בית הספר הקהילתי בישראל, הייתה התפיסה החינוכית לעבודה עם הורים ומשפחות, אשר עברה מהפך משמעותי והשתנתה ללא היכר בטווח הזמן שבין שנות ה-50, לשלהי שנות ה-70. בעוד שבעשור הראשון להקמת המדינה, ההורים נתפסו כשחקן שולי בתהליכי חינוך של ילדיהם (בשל היותם נתונים במשבר ההגירה), במהלך שנות ה-70 מרבית הורי הילדים כבר היו ילידי ישראל ובוגרי מערכת החינוך. דור זה של הורים הביע רצון להיות מעורב יותר בחינוך ילדיו (פינקלשטיין, 1962; ברזילי ואחרים, 2003).

במציאות זו, וכתוצאה מרצון לאפשר לבתי ספר יותר בחירה בשיטה הפדגוגית מחד, ולהרחיב את גבולות פעילותם אל מעבר לתפקידו המסורתי כגוף מקנה ידע ומחנך את תלמידיו מאידך, נפתחו בסוף שנות ה-70 בתי ספר קהילתיים ראשוניים בארץ (בחלק מפיילוט ניסיוני)⁵.

וייל (וייל, 1985) מזהה שני מודלים שונים של בתי ספר קהילתיים. בקצה האחד, ניצב המודל האבולוציוני שעל פיו צוות בית הספר מתאים את תכניות הלימודים שלו לצרכי הקהילה ומאפייני השכונה בה הוא מתקיים. מן העבר השני, ממוקם המודל המהפכני שבו נציגי הקהילה אמונים על זיהוי הצרכים החינוכיים המקומיים שלאורם נבנית תכנית הלימודים בבית הספר. לטענתו של וייל, המודל הישראלי הממוצע של בית הספר הקהילתי הינו ייצור כלאיים המשלב בין שתי הגישות בעת ובעונה אחת.

---

⁵ "התכנית לפיתוח בתי ספר קהילתיים בישראל, התבססה על הגדרת בית הספר הקהילתי על פי שתי מטרות רחבות: (א) שיפור והעמקת הכבודה החינוכית של בית הספר ו(ב) יציקת מוקד לאוכלוסייה הבוגרת בקהילה במטרה לתת מענה לצרכיה החברתיים ותרבותיים באמצעות פעילויות שונות", מתוך ברזילי ואחרים, 2003.

כיום, פועלים ברחבי הארץ כ-200 בתי ספר קהילתיים במודלים שונים. מחקר ההערכה שנערך סביב סוגיית מידת השגתן של המטרות לאורן קמו בתי ספר הקהילתיים, לא מצא הבדלים משמעותיים בהישגים לימודיים בין תלמידים בבתי הספר הקהילתיים לבין לאלה הלומדים בבתי ספר אחרים. לעומת זאת, נמצא כי בתי הספר הקהילתיים נהנים מתוספת תשומות בהשוואה לבתי הספר שאינם קהילתיים וכי שביעות הרצון של התלמידים בבתי הספר הקהילתיים הינה גבוהה מזו של עמיתיהם בבתי הספר האחרים (לבנדה, 2009).

המודל

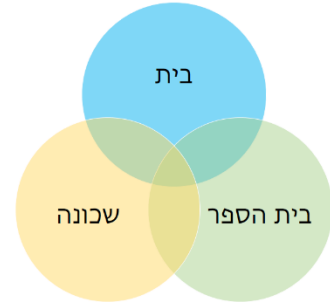
בית הספר כעוגן קהילתי במסגרת 'מוטב יחדיו'

בית הספר כעוגן קהילתי הוא מודל עבודה חינוכי-קהילתי שפותח במהלך השנים 2012-2014 כחלק מתכנית 'מוטב יחדיו'. המודל פועל בשכונות עוני ובכיסי מצוקה הממוקמים בפריפריה הגיאוגרפית-חברתית של ישראל ומתבסס על רעיון בית הספר הקהילתי המסורתי. בית הספר כעוגן קהילתי מתמקד בבניית הגשר לקשר בין עולם הקהילה (המורכב מילדים, הורים, תושבים ושירותים תומכים בקהילה כגון החינוך הבלתי פורמלי, הרווחה, הבריאות וכו') לעולם בית הספר (המורכב מהצוות החינוכי של בית הספר). כיום, המודל פועל בהצלחה בשמונה בתי ספר שונים ברחבי הארץ.

בלב המודל, עומד בית הספר כזירה קהילתית פתוחה, טבעית ונגישה לכלל תושבי השכונה. בתפיסה של 'מוטב יחדיו', בית הספר השכונתי הינו ציר מרכזי במפת הקשרים הקהילתיים בשכונה ומתפקד כגורם מערכתי המחבר בין כלל השירותים והפעילים הרלוונטיים לילדים ונוער ובני משפחותיהם החיים בה. בכך, הוא תורם לחיזוק החוסן הקהילתי מחד, ומאידך משלים את הפעולה החינוכית-ערכית המסורתית של בית הספר בעבודה בעלת אוריינטציה קהילתית-שיתופית. לאור העבודה שחוסן קהילתי תורם רבות לאיכות החיים ולתחושת ההשתייכות, יישום המודל בשכונות 'מוטב יחדיו' נושא בחשיבות רבה ואף מכרעת לרווחת התושבים. הסינרגיה בין הכוחות החינוכיים והקהילתיים במודל, מייצרת סביבה ותנאים מיטביים לצמיחה ולגידול ילדים ובני נוער בקהילה, בדיוק כפי שהדבר משתקף באימרה המפורסמת: "נדרש הכפר כולו, כדי לגדל ילד".

המודל מזהה את בית הספר כעוגן משמעותי ליצירת כפר זה. זאת, משום שהוא מהווה מקום בילוי של כלל הילדים ביום יום, יוצר מכנה משותף הכי רחב למרבית משפחות בשכונה בהווה ובעבר ופועל כמנגנון לשיתוף פעולה קהילתי מאפשר ותשתית לאיגום משאבים בשכונה. במודל החינוכי-קהילתי של 'מוטב יחדיו', בית הספר הוא גאוות השכונה. הוא נהנה מתדמית חיובית ונתפס כמוקד השפעה טבעי ובעל עוצמה המסוגל להקרין את המוניטין החיובי שלו אל כלל השכונה ובכך לשפר את תחושות הרווחה והשתייכות של כלל התושבים. במקביל לכך, גאוות זו עשויה לענות על חלק מצרכי בית הספר בכך שהתושבים יפגינו גישה חיובית כלפיו ויגלו יותר יחמה ומעורבות אפקטיבית ביחס לנעשה בו.

המודל נבנה על עקרונות של הדדיות, שותפות ואיגום משאבים. לכן, הוא משלב בין היתרונות היחסיים הטמונים בהתארגנות ובפעילות קהילתית, לבין הנכסים החינוכיים, הפיזיים והתשתיתיים המעוגנים מעצם פעילותו של בית הספר בשכונה. במשוואת שותפות זו הקהילה תורמת ממשאבי הזמן, הידע וכ"א בדמות התושבים, התארגנויות ונציגי השירותים הפעילים בשכונה, ובית הספר מצדו מאפשר את קיום הפעילויות אחרי לימודים, ודואג להציב דמויות חינוכיות קבועות המקשרות בין החלק של הבוקר לזה של הצהריים.

כתוצאה מכך, מודל בית הספר כעוגן קהילתי מאפשר הסתכלות על הילד דרך שלוש פריזמות משלימות זו את זו: **פריזמת הבית**

(המשפחה), **פריזמת בית הספר** (הצוות החינוכי) ו**פריזמת השכונה** (הקהילה).

בכך, המודל אינו עוסק במציאת פתרונות העונים על צרכים הקונקרטיים של הילדים, בית הספר או הקהילה, אלא מציע הסתכלות כוללנית ורחבה יותר המתמקדת בהתמודדות עם שאלות יסוד הנוגעות בזהות ובשייכות של הילדים. זאת, מתוך התפיסה כי הסתכלות שכזו תחילה, מייצרת תנאים ומציאות בהם גם הצרכים הקונקרטיים של הילדים, בית הספר והקהילה יבוא על פתרונם. ראייה מערכתית זו, כמו גם התמורות החינוכיות והקהילתיות הנלוות לה, מייצרות מצב שבו כל הצדדים במשוואה יוצאים נשכרים (win-win-win). מכאן שמציאות זו מניבה רווחים לכל אחד מהשותפים:

(א) המשפחות נהנות מהיצע גדול יותר של פעילויות אחר הצהריים – פעילויות אלו הינן תמיד משותפות להורים וילדים, דבר שתורם לחיזוק הקשר ביניהם. בהקשר הזה, המודל נשען על רעיון הרציפות בלמידה. ככזה, הוא מתחבר לחלק מתפיסת הלמידה המשמעותית שפותחה במשרד החינוך המדברת על משמעות הלמידה לאורך שעות היממה: "מערכת החינוך תורמת לעיצוב דמותם של התלמידים, מניחה את היסודות ללמידה לאורך חיים ומקנה כלים לעיצובה של חברת מופת. התהליך החינוכי מכוון להעניק לתלמידים תחושת צמיחה, ערך ומסוגלות עצמית. כדי שהתהליך ישיג את מטרותיו על מערכת החינוך לחתור ולאפשר למידה משמעותית, לאורך הרצף החינוכי"⁶.

(ב) בתי הספר מרוויחים שותפים נוספים לעשייתם החינוכית - הם מגדילים את פעילותם בשעות אחר הצהריים ונהנים מהמוניטין החיובי אשר נוצר להם בהיותם המכנה המשותף

⁶ <http://meyda.education.gov.il/files/lemidaMashmautit/chozer/index.html>

הרחב בשכונה. דבר זה גורם גם לעלייה בשביעות הרצון בקרב התלמידים ובשיפור אקלים הבית ספרי.

(ג) הקהילה נהנית מרמה גבוהה יותר של חוסן קהילתי ומרוויחה תושבים המחוברים יותר לשכונה – לילדים ולהורים יש מענה גם בשעות הצהריים, דבר שמפחית מצבי סיכון ומייצר הזדמנויות ללמידה, לצריכה מיטבית של פנאי ולמוביליות חברתית. נוסף על כך, חלק מהילדים הלומדים בבתי הספר כיום, ימשיכו להתגורר בה בתור תושבים והורים מחר. החיבור לתחושת הקהילתיות והגאווה למקום עשויים להשפיע על דור חדש של תושבים המחוברים לשכונה ולערכיה בטווח הארוך.

שלושת המנופים

(א) המנוף הארגוני – המתבטא על ידי יצירת מבנים ארגוניים חדשים וחיזוק תשתיות ותפקידים

קיימים באקלים בית ספרי המאפשרים יישום מיטבי של המודל:

- **התימת ההנהגה הבית ספרית** – ובראשה, גיוס המנהלת כדמות מחוייבת ומובילה בתהליך היישום של המודל. על פי לבנדה (לבנדה, 2009): "מנהל בית הספר הוא הכוח המניע בית הספר לפעול כבית ספר קהילתי. על המנהל להכיר בגישה הקהילתית ובכוחה לסחוף אחריו את צוות המורים לקראת יצירת גבולות פתוחים וגמישים בין בית הספר לקהילה".
- **הקמת שולחן עגול משותף** - המורכב מהנהלת בית הספר, נציגי תלמידים, הורים, תושבים ונציגי השירותים בשכונה (בעיקר אגפי הרווחה והחינוך ברשות המקומית). מטרתו של השולחן להתניע תהליך חשיבה משותף, תוך הגדרת חזון חינוכי-קהילתי לשכונה ולסמן תוצאות עתידיות רצויות בהקשר הזה. הגורם המוביל והיחזם של השולחן הוא בית הספר עצמו, בשיתוף מלא עם נציגי העבודה הקהילתית (הרווחה). על כן, בית הספר אמון על בניית שותפות אמיתית עם הקהילה והוא גם זה שיחזם ומוביל את תהליכי בניית האג'נדה המשותפת עם נציגיה ותושביה.
- **מינוי פונקציה של מתאמת קהילתית בבית הספר** – המודל מיושם בפועל על ידי יצירת תפקיד חדש בתוך הצוות החינוכי בבית הספר: המתאמת בין הקהילה לבית הספר. מתאמת זו אמונה על יצירת תקשורת רציפה בין המערך הפנימי בתוך הצוות החינוכי בבית הספר לשאר בעלי עניין בקהילה (שכונה) השותפים למודל. כמו כן, מתפקידה של המתאמת לעשות אינטגרציה יומית ולחבר בין יחזמות, תכניות ושירותים המתקיימים במרחב הבית ספרי לאורך שעות היום ולדאוג ליישום הולם של המודל יחד עם צוות המורים, נציגי הקהילה והמשפחות בשכונה. בכך, המתאמת הינה חלק בלתי נפרד מהצוות החינוכי בבית הספר, ומהווה כתובת

ארגונית ומקצועית האחראית לתכלול כל הצרכים והפעילויות בשעות אחה"צ ולתרגום הלכה למעשה של החזון החינוכי הקהילתי בשכונה על כל תוצאותיו.

(ב) המנוף הקהילתי – בא לידי ביטוי באמצעות מתן לגיטימציה, כלים והזדמנויות לילדים,

לתושבים, לפעילים ולמשפחות לקיים מגוון פעילויות קהילתיות בין כתלי בית הספר:

- איתור וקידום מנהיגות הורית בשכונה – על ידי מתן מקום, במה ואפשרות למעורבות קהילתית הורית על בסיס התנדבותית (לדוגמה: סדנאות למידה הורים להורים, הרצאות בנושאים ובתחומי מומחיותם של ההורים, בנק הזמן וכו');
▪ עידוד יוזמות קהילתיות בבית ספר – בדמות מתן אפשרות לקבוצות פעילים שונות לבסס את פעילותם בתוך בית הספר ולהפוך אותו לכתובת קבועה לעשייתם בשכונה (לדוגמה: שיטור קהילתי בתוך בית הספר, שפ"ע, תנועות נוער, ארגון וציון חגים, ארועים טקסים קהילתיים משמעותיים, מוקד לפעולות של תלמידים למען השכונה ותושביה וכו').

(ג) מנוף המענים – כערוץ לפיתוח ויישום מענים קהילתיים הניתנים בזירה הבית ספרית בשעות

אחר הצהרים עבור כלל התלמידים, המשפחות ותושבי השכונה. במסגרת מנוף זה, כל בית ספר קהילתי מעצב את תכנית הפעולה שלו על פי אופי וצביון השכונה ומתאים אותה לחזונה החינוכי-קהילתי (בהמשך להחלטת השולחן העגול הארגוני). הניסיון בעבודה בבתי הספר הקהילתיים בשכונות 'מוטב יחדיו' מראה כי מנוף המענים מתהווה בדרך כלל סביב נושא, תחום או סוגייה הרלוונטיים לצרכים מקומיים ולהעדפותיהם של חברי הקהילה. עד כה, פותחו בתכנית מספר מסלולים נושאים שכאלה:

- שכונה ירוקה – גינה קהילתית בחצר בית הספר, הקמת מרכז לסביבה וקיימות בבית הספר, בית הספר כמוקד למחזור בשכונה (בשיתוף עם משרד להגנת הסביבה המציב פחים ועוד);
- שכונה בריאה – הכוללת בתוכה: קבוצות הליכה, תכניות הצטיינות בספורט, תכנית חיוכים לבריאות השן ועוד;
- שכונה בין דורית – תכנית אבות ובנים, פעילות משותפת קשישים-ילדים, תכנית מחוברות (אמהות וילדות) ועוד;
- שכונה מתנדבת – התנדבות משפחות, סיוע לאנשים עם מוגבלויות בשכונה, סיירת בטיחות שכונתית, הכי בטוח שיש (מוכנות לחירום וניקוי מקלטים) ועוד;
- שכונה חכמה – הנגשת שירותים קהילתיים לתושבים (במרחב מקוון), ניחלטר שכונתי, דף פייסבוק של השכונה, קבוצות דיון ופורומים שכונתיים, קהילות ידע דיגיטליות, כיתות חכמות בבית הספר ועוד'.
- פנאי משפחתי – חוגי העשרה משותפים להורים וילדים, נכדים וסבים וכו'.

דוגמאות ליישום המודל

בחלק הזה, יוצגו שתי דוגמאות שונות ליישום המודל: בית הספר היסודי גבים ובית הספר התיכון רבין. מעבר למיקומם המשותף בעיר באר שבע, חשוב לציין ששני בתי הספר מקיימים קשרים רציפים והדוקים ביניהם. זאת, משום ששיעור גבוה מהתלמידים הלומדים כיום בבית הספר היסודי גבים, ימשיך לחטיבת הביניים של בית הספר התיכון רבין. בכך, מתקיים בין בתי הספר רצף חינוכי – קהילתי חשוב המשפיע על יכולת הטמעת הרעיון של בית הספר כעוגן קהילתי בשכונה. יחד עם זאת, שני בתי הספר בחרו ליישם מסלולי פעולה שונים: בעוד שבית הספר גבים בחר בפנאי משפחתי כחלופה העיקרית שלו, תיכון רבין מתמקד בקונספט של שכונה מתנדבת.

תעודת זהות: בית הספר גבים, באר שבע

שם המסלול: פנאי משפחתי – בית הספר הוקם לפני 35 שנים ומנה ב-2015 430 תלמידים. למעלה מ-70% אחוז מתלמידי בית הספר - שפת אימם אינה עברית. בית הספר הוא בעל אוריינטציה קהילתית ומטפח מעורבות הורים ענפה באמצעות הנהגת הורים פעילה.

בעקבות המודל, בית הספר פותח את שעריו בשעות אחר הצהריים כמרחב פעילות להורים, ילדים ופעילות משותפת להורים וילדים. חשוב לציין כי הפעילויות מתקיימות בשיתוף גורמים קהילתיים בעיר, ביניהם: אגף הרווחה-משאבי קהילה, אגף החינוך, בית הספר למשחק ע"ש גודמן, קמפוס ירוק באוניברסיטת בן גוריון, ארגון בינ"ה ועוד.

קהל היעד המרכזי - ועדת ההיגוי של בית הספר כעוגן קהילתי החליטה למקד את פעילויותיה הראשוניות בשכבות א'-ג'. זאת, מתוך חשיבות המעבר לכיתה א' והאפשרות ליצור עם הורים בית הספר ברית של שותפות כבר מכניסתם המוקדמת לבית הספר.

מדוע נבחר המסלול של פנאי משפחתי? פנאי משפחתי נועד ליצור רצף פעילויות משותפות מבוקר עד ערב לתלמידי בית הספר והוריהם. הפעילות נובעת מתוך ראייה הוליסטית של הילד ומשפחתו ומביאה ליצירת שותפות בעשייה החינוכית ולקידום דיאלוג בין הורים וילדיהם ובית הספר.

הבחירה במסלול נבעה מצורך שהועלה במשותף על ידי הצוות החינוכי של בית הספר וכ-100 הורי התלמידים, אשר ביקשו להתמודד עם סוגיית צריכת הפנאי בשכונה בשעות אחר צהרים.

שלבי היישום של המסלול

- פיתוח מודל צומח המתמקד בכיתות א' עד ג';
- קליטת מתאמת בית ספרית קהילתית מתוך מורות בית הספר;
- הקמת וועדת היגוי מייעצת המורכבת מגורמי החינוך והקהילה;
- הכשרת מבנה לפעילות בית הספר כעוגן קהילתי בתוך בית הספר.

אפיקי הפעילות

פעילות להורים - (א) סדנאת מצויינות פיננסית בת חמישה מפגשים - "פעמונים", בשיתוף מעגל החיים והתעסוקה לרכישת כלים ניהול תקציב המשפחה; (ב) קבוצת הורים בשיתוף בית הספר להורים בעיריית באר שבע - סדנא בת שניים עשר מפגשים להורות מעצימה ושיפור המיומנויות ההוריות.

פעילות לילדים - (א) חוג תאטרון חווייתי בשיתוף בית הספר למשחק גודמן, לחשיפה לעולם

המשחק והתיאטרון. החוג מתקיים באמצעות הנחיית סטודנטים למשחק והוא מיועד לילדי כיתות ד-ו'; (ב) משחקים בחוץ - מגרש בית הספר המשמש מוקד לפעילות גופנית, משחק והנאה פעמיים בשבוע בהנחיית מדריך מוסמך וצוות מתנדבים.

פעילות הורים וילדים - (א) מאסטר שף בריא הוא סדנא חווייתית בת שניים עשר מפגשים בהנחיית תזונאית שבה הורה וילד לומדים על תזונה בריאה ומתנסים בהכנת מאכלים בריאים. מלבד הלימוד המשותף, חברי הקבוצה מתנדבים בהעברת הידע הלאה לחברי הקהילה האחרים; (ב) גינת ירק - אחת לשבוע מתקיימת בגינת ירק פעילות חווייתית לצד עבודה בגינה. הפעילות בגינה מחברת בין בריאות וקיימות ומחזקת את הקשר הורה-ילד; (ג) שעת סיפור - פעילות

ראשון	שני	רביעי	שישי
תיאטרון סדנת משחק תאטרון מקצועית	גינה קהילתית עובדים בגינה	שף בריא מכינים ואוכלים אוכל בריא	היצירה הרוסית
16:30 - 18:00	16:00 - 17:00	16:30 - 18:00	11:30 - 13:00
ילדים ה'ו'	הורים וילדים ה'ו'	הורים וילדים א'ג'	הורים וילדים
שיר 0523338768 בן 0524642184	רות 0503130626	סיון 0526056326	
בי"ס להורים 19:00 - 21:00	שעת סיפור	פעמונים מצוינות פיננסית	מפגש עם יצירה רוסית
הורים של ילדי א'ג' - סמכות הורית	16:30 - 17:30 הורים וילדים א'ג'	19:00 - 21:30 הורים	הורים וילדים
בילי 0504225241	גי'א 0544375340	נרית 05227118556	

משותפת להורים וילדים שמטרתה לחזק את כישורי האוריינות ולשפר את הקשר בין הורה לילד; (ד) מוכנות לכיתה א' - פעילות הכנת הורים וילדים לכיתה א', הכוללת מפגשי הורים

וילדים, מפגש אישי עם המתאמת הבית ספרית הקהילתית, חויה משותפת לילדים ולהורים (כגון סיור בפארק קרסו למדע, ימים מרוכזים לילדים להכנה לכיתה א' וכד').

לפרטים נוספים: קלודין סרודי, מתאמת בית ספרית קהילתית, s.clodin@gmail.com

תעודת זהות: בית הספר התיכון ע"ש רבין, באר שבע

שם המסלול: שכונה מתנדבת

בית הספר רבין הוקם לפני 17 שנים ומונה כ- 1300 תלמידים. אוכלוסיית התלמידים הלומדים בבית הספר מאוד אקלקטית וכוללת בתוכה יוצאי אתיופיה, מדינות חבר העמים ובני המשפחות הוותיקות. לצד כיתות להעצמה ולהאצה לימודית כגון אומץ ומב"ר, פועלות בבית הספר מספר כיתות מדעיות-טכנולוגיות וכן, כיתות לנגישות להשכלה גבוהה.

פעילות בית הספר כעוגן קהילתי בתיכון רבין מתקיימת יחד עם השותפים בעיריית באר שבע (אגף הרווחה – משאבי קהילה ואגף החינוך), החברה עירונית "כיוונים", "בינה", הרשות למלחמה בסמים, מכינת הנגב, שגרירי רוטשילד ועוד.

קהל היעד המרכזי

וועדת ההיגוי של התכנית החליטה להתמקד בחטיבת הביניים מתוך הבנה כי המעבר לחטיבה הוא אתגר מורכב לתלמידים ולהורים ומהווה הזדמנות להבניית קשר ותרבות עבודה מיטביים עם בית הספר.

מדוע נבחר המסלול של שכונה מתנדבת?

רב גוניות של אוכלוסיית התלמידים הלומדים בבית הספר השפיעה רבות על תהליך גיבוש החזון הקהילתי-חינוכי של בית הספר ועיצבה את תפיסת תפקידו לקידום אוכלוסיית המורים, התלמידים והוריהם. לכן, בשלבים הראשוניים של כניסת המודל לבית הספר, נבנו תשתיות וקשרים ראשוניים המאפשרים פיתוח מענים ויחזמות בהתאם לחזון של בית הספר.

עם כניסת מתאמת בית ספרית קהילתית לתפקיד, בוצע מיפוי מקיף של עמדות התלמידים, ההורים והמורים בבית הספר. בסקרי התלמידים התגלה כי למעלה מ-30% מהם מעוניינים

בפעילות משותפת עם ההורים וכי למעלה מ-40% מהם מתנדבים באופן שגרתי. נוסף לממצאים אלה, סקרי ההורים וקבוצות המיקוד העלו צורך מובהק לחיזוק הקשר עם הילדים המתחילים את גיל ההתבגרות. המענה של משפחות מתנדבות התאים לשני צרכים אלו ותאם את החזון הקהילתי-החינוכי בית הספר הדוגל בעידוד וחיזוק הסולידאריות הקהילתית.

הודמנות חד פעמית לפעילות חווייתית משותפת להורים וילדים אשר מועברת על ידי מיטב המומחים בתחום בסיימה תוכלו להתנדב יחד בקהילה ולהעביר הלאה מהידע שקיבלתם

הלהיט שביש את העולם:

קורס זומבה - אימהות ובנות
הבנן חוזמנות לזמן איכות משותף של אם ובת בחוג מסיבה ספורטיבית - זמן של ארגון, אנרגיה וכיף

הבינן זמן לשנות לוק:

קורס סטיילינג, קוסמטיקה ואיפור - אימהות ובנות
הקורס יועבר על ידי נשות מקצוע אשר יגיינו לכן כלים, ידע וחוויה משותפת של טיפוח

מחפשים קצת שטח ואנרגיה? זה המקום!

ODT - Out Door Training
תוכנית פעילות עבור הורים וילדים בעלת מימד אתגרי והרפתקני, אשר נותנת כלים משמעותיים לחשיבה מחוץ לקופסא

הקורסים מיעדים לתלמידי חטיבת הביניים והיורדים המפגשים יתקיימו אחת לשבוע בשעות אחר הצהריים ויתחילו מיד לאחר פורים. עלות כל קורס הניה 20 ש"ח מחויבות ל-3 התנדבויות משפחתיות בתחום. לפרטים נוספים והרשמה: מורן לוי - עובדת סוציאלית קהילתית בית ספר רבין | 052-4493731 | hofnung@gmail.com

שלבי היישום

- הרכבת וועדת היגוי לתכנית;
- בניית חזון קהילתי-חינוכי של בית הספר;
- קליטת מתאמת בית הספר כעוגן קהילתי;
- הכשרת מרחב פיזי לפעילות (בתרומת קרן פרש).

אפיקי הפעילות

התנדבות תלמידים - השואפת להגביר את התנדבות התלמידים בשכונה ולרתום ליחמה זו את מוקדי ההתנדבות הקיימים. דוגמאות לפעילות: (א) שיקום מקלטים ומקומות ציבוריים בשכונה ביום הניקיון הבין לאומי; (ב) יצירת קבוצת מנהיגות לבריאות בשכבת כיתות ז'; (ג) טיפוח נראות השכונה על ידי אומנות רחוב ("אומנים ומנהיגים"); (ד) ארגון יריד חסד שכונתי לזכר תלמידת בית הספר מיתר בריינס ז"ל ועוד.

התנדבות משפחות - התנדבות משפחתית מקדמת את ערך ההתנדבות, את תרומתו לקהילה ונועדה לחזק את הקשר בין הורה לילדו. במסגרת התנדבות משפחות פותחו קורסים משותפים להורים וילדים כמגוון נושאים: (א) זומבה אימהות ובנות; (ב) קורס ODT הורים וילדים ועוד. עם סיום הקורסים, המשפחות מתנדבות בקהילה בתחום הידע שרכשו.

התנדבות גורמים חיצוניים - מטרתה לחבר את פעילותם של המתנדבים בשכונה לבית הספר (כגון גרעין בינה"ה, מכינת הנגב, שגרירי רוטשילד, מלגי"א ועוד).

מנהיגות הורים – (א) קורס תושבים פעילים; (ב) קורס מנהיגות להורי התלמידים בבית הספר המעניק מיומנויות וידע בתחומי העבודה הקהילתית. בסיום הקורס, קב' המנהיגות תפעל לטובת הבית הספר והשכונה.

לפרטים נוספים: גל עלוש, מנהלת חטיבת הביניים, galalush555@gmail.com, עו"ס מורן לוי, מתאמת בית ספרית קהילתית, hofnung@gmail.com.

לקריאה נוספת

בן שחר, ל. (2002), בית הספר הקהילתי העל יסודי בישראל: סיכום התנסות בת שלוש שנים, ירושלים, משרד החינוך והתרבות, מנהל חברה ונוער.
לבנדה, א. (2009), מעורבות הורים בבתי הספר הקהילתיים ועל יסודיים, האוניברסיטה העברית.

אתר האינטרנט של מנהל חברה ונוער, [מהו בית ספר קהילתי על יסודי?](#)
וייל, ש. (1985) הדינמיקה של בתי הספר הקהילתיים בישראל – אתנוגרפיה. המכון לחקר הטיפוח בחינוך, האוניברסיטה העברית בירושלים. בית ספר לחינוך.
פרס, י., **פסטרנק**, ר. (1993), קהילתיות בחינוך, הצלחה או כשלון? איתאב. תל אביב
פרידמן, י. (1990), בית-הספר הקהילתי - תיאוריה ומעשה, ירושלים: מאגנס ומכון סאלד.
פרנקשטיין, ק. (1962), בית ספר ללא הורים, מגמות י"ב, (1) עמ' 3-23.

Campbell Allen, R., **Aekta Shah**, M., **Sullender**, R., **Zazone**, R., (2009), [Full Service Schools: Policy Review and Recommendations, Harvard Graduate School of Education.](#)

Lopez, E., Caspe, M., (2014), [Family Engagement in Anywhere, Anytime Learning](#), Harvard Family Research Project.